

Protokoll fört vid enskild föredragning

Regeringskansliet

Enheten för rättsliga och internationella frågor, Rk1a

Beslutande	Föredragande	Justerat
Vicelanråd	Jurist	Omedelbart
Harry Jansson	Camilla Hägglund-Palmqvist	

Ärende/Dnr/Exp.	Beslut
-----------------	--------

Nr 116

Ansökan om godkännande som utbildare av ordningsvakter och maktmedelsutbildare.

ÅLR 2020/7543

561 Rk1a

Landskapsregeringen beslöt enligt **bilaga 1**.

Nr 117

Mariehamns räddningsverks ansökan om förhandsbesked för landskapsbidrag för anskaffning av räddningsdykarbil.

ÅLR 2020/7433

562 Rk1a

Ersättning för anskaffning av räddningsdykarbil ska i första hand sökas från Brandskyddsfonden. Till den del bidrag från Brandskyddsfonden nekas eller inte når upp till nivån för landskapsandel kan kommunen anhålla om landskapsandel. Landskapsregeringen konstaterar att räddningsdykarbilen ingår som en nyanskaffning år 2021 i plan över anskaffning av fordon för kommunernas räddningstjänst som fastställdes av landskapsregeringen i juni 2014 och att landskapsregeringen i budgeten för år 2020 getts fullmakt att ge förhandsbesked om landskapsandelar för materialanskaffningar om 273 000 euro för år 2021.

Landskapsandelen beräknas på högsta skäligen kostnaden i enlighet med 75 § i räddningslagen. Mariehamn tillhör bosättningsstrukturgrupp 8 vilket berättigar till en landskapsandel om 35%. Enligt 75 § räddningslagen kan om särskilda skäl föreligger inom ramen för landskapets budget och i enlighet med landskapsregeringens prövning beviljas landskapsandel utöver den landskapsandel som avses i 2 mom.

Landskapsregeringen anser, med motiveringen att räddningsdykarbilen är det enda av sitt slag på Åland och kommer att serva alla kommuner, att särskilda skäl för förhöjd landskapsandel föreligger.

På basen av ovanstående och med stöd av 76 § räddningslagen för landskapet Åland beslöt landskapsregeringen lämna följande förhandsbesked:

- 1) som skälig kostnad för anskaffningen har landskapsregeringen fastställt högst 160 000 euro,
- 2) en landskapsandel om högst 80 000 euro (50%).

3) Konto 24010.

Nr 118

Lagstiftningspromemoria om ändring av landskapslag (2017:8) om tillämpning på Åland av lagen om fonderna inom området för inrikes frågor.

ÅLR 2020/5280

563 Rk1a/utdrag

Landskapsregeringen beslöt överföra lagstiftningspromemorian, **bilaga 2**, till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

Nr 119

Utrikesministeriets begäran om utlåtande om Europarådets konvention om bekämpande av människohandel; rekommendation till Finland; uppföljning av tillämpningen.

ÅLR 2020/7368

564 Rk1a

Landskapsregeringen beslöt avge utlåtande enligt **bilaga 3**.

Nr 120

Lagstiftningspromemoria gällande landskapstjänstemäns ersättning för rättegångskostnader i vissa fall.

ÅLR 2020/1021

565 Rk1a/utdrag

Landskapsregeringen beslöt överföra lagstiftningspromemorian, **bilaga 4**, till lagberedningen för lagstiftningsåtgärder.

Hänvisning
Anhållan

Kontaktperson
Camilla Hägglund-Palmqvist

Ärende
**ANSÖKAN OM GODKÄNNANDE SOM
UTBILDARE AV ORDNINGSVAKTER OCH
MAKTMEDELSUTBILDARE**

Anhållan

XX har den 30.9.2020 per telefon anhållit om att godkännas som utbildare av ordningsvakter samt maktmedelsutbildare. Han har kompletterat anhållan med utbildningsbevis från Polisstyrelsen i Finland.

Sökanden har gått utsatta utbildningar för ordningsvaktsutbildare samt maktmedelsutbildare vid Polisyркeshögskolan och har ikraftvarande godkännande av Polisstyrelsen i Finland att utbilda ordningsvakter samt maktmedelsutbildning.

Grund för beslut

Landskapsregeringen konstaterar att sökanden har fullgjort sådana utbildningar som enligt landskapsregeringens bedömning kan godkännas. Sökanden är godkänd ordningsvaktsutbildare och maktmedelsutbildare enligt polisstyrelsens beslut 2018/5215/Turva.

Sökanden är enligt landskapsregeringens bedömning av tillbudsstående uppgifter känd för tillförlitlighet och redbarhet och är i övrigt lämplig för uppgiften.

Beslut

XX godkänns med stöd av 19 § landskapslagen om ordningsvakter som utbildare av ordningsvakter.

XX godkänns även som utbildare för tilläggsutbildning för ordningsvakter i användningen av maktmedel (ej skjutvapenkurs) till den del uppgiften grundar sig på landskapets lagstiftningsbehörighet.

Beslutet är i kraft i 5 år.

Vicelantråd

Harry Jansson

Jurist

Camilla Hägglund-Palmqvist

AVGIFT:
FÖR KÄNNEDOM

150 euro (faktureras skilt)
Ålands polismyndighet

ÄR EN LAG LÖSNINGEN PÅ PROBLEMET?

LagPM nr 1

CHECKLISTA FÖR VAL AV MEDEL FÖR DEN OFFENTLIGA STYRNINGEN

Den offentliga styrning som behövs för att vårt samhälle skall fungera kan ske med olika medel. Ett vanligt medel är styrning genom *lagstiftning* (lagar och förordningar). All lagstiftning kostar, dels för utredning och beredning dels för genomförandet. Lagstiftningsåtgärder kan i många fall ersättas med annan styrning, till exempel styrning genom *information* (PR-arbete, kampanj, standarder, avtal, osv.) eller genom *administrativa åtgärder*.

Vid val av medel för offentlig styrning skall onödiga, dyra eller ineffektiva lagstiftningsåtgärder undvikas. Lagberedningen har därför sammanställt en checklista bestående av frågor¹, vilkas svar ger vägledning vid bedömningen av om styrning behövs och om så är fallet **vilket medel som är ändamålsenligast**.

Denna checklista är utformad som en blankett där man kan skriva in svar på frågorna innan man gör en utskrift.

SYNA PROBLEMEN NOGA INNAN ÅTGÄRDER VIDTAS - DET VINNAR ALLA PÅ!

VÄND!

¹ Källa: Statsrådsberedningens PM 1990:2

Lag PM 1992:1

CHECKLISTA FÖR VAL AV MEDEL

A: KLARLÄGGANDE AV PROBLEMET OCH DESS ORSAKER SAMT BEHOVET AV ÅTGÄRDER:	
1. Vad är problemet?	
1.1	Vem eller vilka kräver en förändring? Finns det motstridiga intressen?
	<p>EU-fonderna för inrikesfrågor under programperioden 2014 – 2020 är asyl-, migrations-, och integrationsfonden (AMIF) samt fonden för den inre säkerheten (ISF), som delas upp i instrumentet för ekonomiskt stöd för yttre gränser och visering samt för polissamarbete, förebyggande och bekämpande av brottslighet samt krishantering.</p> <p>Inom landskapets behörighet är lagstiftningen i kraft genom landskapslag (2017:8) om tillämpning på Åland av lagen om fonderna inom området för inrikes frågor. Skötseln av förvaltningsuppgifterna regleras genom republikens presidents förordning om skötseln på Åland av förvaltningsuppgifter som gäller de nationella programmen för fonderna inom området för inrikes frågor.</p> <p>Landskapsregeringen har tillsammans med inrikesministeriet kommit överens om det åländska deltagandet i fonderna. Detta möjliggör för åländska projekt att söka bidrag på samma sätt som i riket.</p> <p>Inrikesministeriet förbereder en ändring av den finländska lagen om fonderna inom området för inrikes frågor. Ändringen genomförs genom en ny lag som föreslås träda i kraft den 1 januari 2021. Det är viktigt att ändringen av den åländska lagstiftningen på området är förberedd så att de åländska kommunerna och övriga som kan söka stöd ur fonderna har möjlighet att göra så.</p> <p>Landskapsregeringen har lämnat ett utlåtande över den föreslagna lagändringen i Finland i augusti 2020, ÅLR 2020/5280</p>
1.2	Vilka motiv åberopas? Kan det finnas också andra motiv? Hur konkreta är riskerna, felen, bristerna och problemen?
1.3	Vilket är målet? Vad vill man åstadkomma? Finns det konflikter mellan olika mål?
	Målet är att kunna erhålla bidrag ur fonderna. Inga konflikter mellan målen finns.
1.4	Finns det ett internationellt perspektiv på frågan (EG, EES eller internationellt fördrag)?
	Ja
1.5	Är det underlag som finns tillräckligt för en bedömning av frågan eller behövs tilläggsutredning?
	Ingen tilläggsutredning behövs. Det finns en lag som gäller för fonderna fram till 2021. Den nya lagen ska gälla för fonderna 2021 – 2027.

2. Behövs någon åtgärd överhuvudtaget?	
2.1	Vad händer om man inte gör någonting alls? Blir problemet större och mera akut?
	Om inte lagen införs kan inte åländska projekt erhålla bidrag.
2.2	Vilken utveckling av särskild betydelse för frågan kan väntas inom den närmaste tiden? Hur påverkas problemet?
	Lagstiftningen är på gång i Finland. En överenskommelseförordning som gäller förvaltningen av fonderna bör också beredas.
2.3	Löser problemet sig självt med tiden? Kommer marknadskrafterna att lösa problemet?
	Nej.
2.4	Kan en önskad åtgärd ge upphov till nya problem som är lika stora eller större än de problem man vill lösa?
	Nej.
B. DÅ PROBLEMET OCH DESS ORSAKER SAMT BEHOVET AV ÅTGÄRDER KLARLAGTS KAN FÖLJANDE FRÅGOR STÄLLAS:	
1.	När behövs åtgärderna? Behövs åtgärder genast? Finns det tid för ytterligare utredningar? Är behovet av åtgärder övergående?
	Lagstiftningen behövs så snart det är möjligt. Det är viktigt att den är på plats så att de åländska kommunerna har möjlighet att söka stöd från fonderna.
2.	Vilka alternativa medel kan användas? Vilket medel är ändamålsenligast för styrningen? Vilket medel kostar minst, dels för enskilda dels för samhället? Vilka negativa sidoeffekter har de olika medlen? Hur passar de olika åtgärderna in i ett större samhällsligt perspektiv?
	Inga andra alternativ finns
3.	Vad är skillnaden för samhället och enskilda mellan den önskade reformen och nollalternativet? Vilka resurser behövs och vilka effekter uppstår för samhället och enskilda om reformen genomförs respektive inte genomförs (nollalternativet)?
	Risken är att de åländska kommunerna blir utan bidrag. Även andra projekt inom den inre säkerheten kan bli lidande.
4.	Behövs en lag? Om behovet av lagstiftning fortsättningsvis finns uppstår nya frågor. Kontakta lagberedningen så löser vi dem tillsammans!
	Ja, det behövs en lag och en överenskommelseförordning.

UTLÅTANDE	Nr 564 Rk1a	Sidnr 8 (27)
Datum 5.10.2020	Dnr ÅLR 2020/7368	

Utrikesministeriet
kirjaamo.um@formin.fi
satu.sistonen@formin.fi

Hänvisning
 PC0TMWMA-34

Kontaktperson
 Camilla Hägglund-Palmqvist

Ärende
**UTLÅTANDE OM ER; EUROPARÅDETS
 KONVENTION OM BEKÄMPANDE AV
 MÄNNISKOHANDEL; REKOMMENDATION
 TILL FINLAND FRÅN PARTSKOMMITTÉN;
 UPPFÖLJNING AV TILLÄMPNINGEN**

Utrikesministeriet har begärt ett utlåtande av landskapsregeringen om Europarådets konvention om bekämpande av människohandel; rekommendation till Finland; uppföljning av tillämpningen.

Landskapsregeringen anför följande:

Den största delen av lagstiftningen och således också förvaltningsuppgifterna gällande människohandel såsom asylärenden och straffrätt är Finlands behörighet.

Landskapsregeringen kommenterar således endast de frågor där Åland kan anses stå i särförhållande jämfört med det övriga riket eller där speciella åtgärder har vidtagits.

Polisen

Den åländska polisen utför uppgifter gällande bekämpande av människohandel med stöd av republikens presidents förordning om polisförvaltningen på Åland (FFS 56/2020). Till den del det är Finlands behörighet gäller direktiv och anvisningar som utfärdas i Finland också den åländska polisens verksamhet. Gällande polisen har Finland utbildningsansvar enligt överenskommelseförordningen.

SFI utbildning

Landskapsregeringens läroplan gällande integrationsutbildning för vuxna invandrare på Åland innefattar utbildning i svenska, samhällskunskap och arbetsliv samt vägledning till arbete i vidareutbildning. Inom programmet tas människohandel upp och det informeras om www.människohandel.fi.

EU projektet en säker hamn

Projektet En säker hamn syftar till att förbättra mottagningsberedskapen på Åland där sedan 2015 sju av sexton kommuner tagit beslut att erbjuda kommunplacering för kvotflyktingar. Projektets samarbetsorganisationer omfattar kommuner, Ålands hälso- och sjukvård, andra myndigheter, organisationer och frivillig sektorn.

Ett särskilt behov och fokus finns på att utveckla kunskap och tjänster inom hälso- och sjukvården så att de tar i beaktande specialbehoven hos dem som anländer som kvotflyktingar. Projektet kommer även ta fram lättillgängligt informationsmaterial riktat till projektets målgrupper vilka inkluderar yrkesverksamma, beslutsfattare, kommuninvånare och kvotflyktingar.

Tillsammans kommer aktörerna i projektet genomföra samordnade insatser och kunskapshöjande fortbildningar, utveckla modeller och rutiner för likvärdig och snabbare vidarebosättning för kvotflyktingar på Åland oberoende av hemkommun.

Inom projektet kommer under slutseminariet en föreläsning om hjälpsystemet för offer för människohandel att hållas i januari 2021.

Sociala myndigheter

På Åland gäller barnskyddslagen (FFS 417/2007) genom landskapslag (2008:97) om tillämpning i landskapet Åland av barnskyddslagen. Rehabiliteringen sker i samarbete mellan Ålands hälso- och sjukvård (ÅHS) och kommunerna.

Ålands landskapsregering har 16.10.2019 antagit ”Strategi för nolltolerans mot våld i nära relationer 2020 - 2030” (www.regeringen.ax).

Strategin fokuserar på fyra övergripande områden där ett är förbättrad upptäckt av våld samt ett starkare skydd och stöd för våldsutsatta kvinnor och barn. Strategin omfattar alla yttringar av fysiskt, psykiskt och sexuellt våld riktat mot flickor och pojkar. Strategin inkluderar även hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och handel med människor för sexuella ändamål. Strategin omfattar även barn som lever eller har levt i familjesystem präglade av olika former av våld samt pojkars våldsutsattethet och kroppsliga integritet.

För att förverkliga strategin utarbetas årligen åtgärdsprogram med kort-siktiga delmål och aktiviteter.

Vicelanråd

Harry Jansson

Jurist

Camilla Hägglund-Palmqvist

CHECKLISTA FÖR VAL AV MEDEL FÖR DEN OFFENTLIGA STYRNINGEN

Den offentliga styrning som behövs för att vårt samhälle skall fungera kan ske med olika medel. Ett vanligt medel är styrning genom *lagstiftning* (lagar och förordningar). All lagstiftning kostar, dels för utredning och beredning dels för genomförandet. Lagstiftningsåtgärder kan i många fall ersättas med annan styrning, till exempel styrning genom *information* (PR-arbete, kampanj, standarder, avtal, osv.) eller genom *administrativa åtgärder*.

Vid val av medel för offentlig styrning skall onödiga, dyra eller ineffektiva lagstiftningsåtgärder undvikas. Lagberedningen har därför sammanställt en checklista bestående av frågor², vilkas svar ger vägledning vid bedömningen av om styrning behövs och om så är fallet **vilket medel som är ändamålsenligast**.

Denna checklista är utformad som en blankett där man kan skriva in svar på frågorna innan man gör en utskrift.

SYNA PROBLEMEN NOGA INNAN ÅTGÄRDER VIDTAS - DET VINNAR ALLA PÅ!

VÄND!

Lag PM 1992:1

CHECKLISTA FÖR VAL AV MEDEL

A: KLARLÄGGANDE AV PROBLEMET OCH DESS ORSAKER SAMT BEHOVET AV ÅTGÄRDER:	
1. Vad är problemet?	
1.1	Vem eller vilka kräver en förändring? Finns det motstridiga intressen?
	Polisföreningen vid Ålands polismyndighet har sedan år 2013 önskat att det antas en lagstiftning gällande landskapstjänstemäns ersättning för rättegångskostnader i vissa fall. En lagstiftningspromemoria har behandlats vid landskapsregeringens överläggning den 25 augusti 2020. Landskapsregeringen är positiv till att lagreglera polisernas rätt till ersättning för rättegångskostnader i vissa fall.
1.2	Vilka motiv åberopas? Kan det finnas också andra motiv? Hur konkreta är riskerna, felen, bristerna och problemen?
	Poliserna på Åland bör ha rättsskydd i lag. Se lagstiftningspromemorian.
1.3	Vilket är målet? Vad vill man åstadkomma? Finns det konflikter mellan olika mål?
	Se lagstiftningspromemorian
1.4	Finns det ett internationellt perspektiv på frågan (EG, EES eller internationellt fördrag)?
	Nej
1.5	Är det underlag som finns tillräckligt för en bedömning av frågan eller behövs tilläggsutredning?
	Ingen tilläggsutredning behövs.
2. Behövs någon åtgärd överhuvudtaget?	
2.1	Vad händer om man inte gör någonting alls? Blir problemet större och mera akut?
2.2	Vilken utveckling av särskild betydelse för frågan kan väntas inom den närmaste tiden? Hur påverkas problemet?
2.3	Löser problemet sig självt med tiden? Kommer marknadskrafterna att lösa problemet?
	Nej.
2.4	Kan en önskad åtgärd ge upphov till nya problem som är lika stora eller större än de problem man vill lösa?
	Nej.
B. DÅ PROBLEMET OCH DESS ORSAKER SAMT BEHOVET AV ÅTGÄRDER KLARLAGTS KAN FÖLJANDE FRÅGOR STÄLLAS:	
1.	När behövs åtgärderna? Behövs åtgärder genast? Finns det tid för ytterligare utredningar? Är behovet av åtgärder övergående?

	Lagstiftningen behövs så snart det är möjligt. Avsaknaden av lagstiftning har påtalats av poliserna under många år.
2.	Vilka alternativa medel kan användas? Vilket medel är ändamålsenligast för styrningen? Vilket medel kostar minst, dels för enskilda dels för samhället? Vilka negativa sidoeffekter har de olika medlen? Hur passar de olika åtgärderna in i ett större samhälleligt perspektiv?
	Inga andra alternativ finns om man önskar ett hållbart rättsskydd för poliserna.
3.	Vad är skillnaden för samhället och enskilda mellan den önskade reformen och nollalternativet? Vilka resurser behövs och vilka effekter uppstår för samhället och enskilda om reformen genomförs respektive inte genomförs (nollalternativet)?
4.	Behövs en lag? Om behovet av lagstiftning fortsättningsvis finns uppstår nya frågor. Kontakta lagberedningen så löser vi dem tillsammans!
	Ja, det behövs en lag.

handläggare

Lagstiftningspromemoria beträffande landskapslag om landskapstjänstemäns ersättning för rättegångskostnader i vissa fall

Inledning

Denna lagstiftningspromemoria syftar till att redogöra för behovet av lagstiftning beträffande landskapsanställda tjänstemäns rätt till ersättning för rättegångskostnader i vissa fall. Detta är ett oreglerat område på Åland till de delar en sådan ersättning hör till Ålands lagstiftningsbehörighet. För Finlands del finns sådan lagstiftning i relation till statligt anställda. I lagen (FFS 1974/269) om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar anges när statsanställda har rätt till sådan rättegångsersättning, samt vad denna ersättning ska innebära. Nedan kommer redogöras för den finska lagstiftningen och sedan hur en åländsk lagstiftning kan ta form i relation till åländsk lagstiftningsbehörighet. Specifikt fokus läggs på polismyndigheten på Åland och dess tjänstemäns rätt till ersättning för rättegångskostnader i vissa fall. I Finland finns även lagstiftning beträffande kommunalt anställda, men denna är av mindre vikt för denna utredning.

Bakgrund

Ålands polismyndighet har den 9.6.2013 vänt sig till landskapsregeringen och konstaterat att det finns ett behov av reglering om hur och när ersättning skall utgå till tjänstemän för rättegångskostnader i vissa fall. Polismyndigheten framhåller att Finlands lagreglering inte gäller för Ålands polismyndighet då den enbart syftar till att reglera ersättningsförfarandet för statligt anställda i Finland, vilket Ålands polismyndighets tjänstemän inte är. Man anför att ärenden som i Finland skulle falla under den aktuella lagstiftningen för Ålands polismyndighet behandlas på en fall-till-fallbasis genom ersättningsbeslut från polismästaren. Ålands polismyndighet anför vidare att bristen på lagstiftning leder till att åländska polistjänstemän åtnjuter ett sämre rättsskydd än sina kollegor i Finland. Eftersom den ersättning som kan utgå till landskapets polistjänstemän inte kommer ur en lagstadgad rätt så blir det ett civilrättsligt avtalsförhållande som reglerar ersättningen i den enskilda fallet. Detta leder till att det är Ålands polismyndighet som måste avvara medel ur dess budget för att tillgodose behovet av ersättning, vilket inte är en ekonomiskt hållbar lösning för Ålands polismyndighet.

I svar den 7.1.2014 konstaterar landskapsregeringen att det finns ett behov av lagstiftning på området.³ Man anför att offentligt anställda med på lag grundad rätt att tillgripa maktmedel är en grupp som är särskilt utsatt i sin myndighetsutövning. Behovet av trygghet och rättsskydd är stort för denna personalgrupp. Därför är landskapsregeringens preliminära bedömning att det inte är ändamålsenligt att denna grupp anställda är beroende av att tillräckliga anslag finns upptagna i myndigheterna budget. Det är inte heller ändamålsenligt att ersättningsförfarandet inte baserar sig på en lagstadgad rätt som för polistjänstemän i Finland.

10.1.2018 har Ålands polisförening anför ett klagomål till Justitiekanslern där man kritiserar landskapsregeringen för att inte ha vidtagit lagstiftningsåtgärder så att Finlands lag på området skulle gälla landskapets poliser, trots att landskapsregeringen redan 2014 uttalade att lagstiftningsåtgärder borde vidtas. Justitiekanslern anför i svar den 27.04.2018 att det ankommer på Ålands landskapsregering att överväga eventuella lagstiftningsåtgärder gällande sådan lagstiftning och att det är lagtinget som beslutar om innehållet i en sådan lag.⁴ Justitiekanslern anser därav att han inte har några rättsliga grunder att vidta åtgärder i ärendet baserat på de uppgifter han haft till sitt förfogande.

Landskapsregeringen har tidigare hanterat ärenden beträffande ersättning för juridiskt ombud för tjänstemän anställda av landskapets myndigheter. I ett ärende inkom ett antal frågor till landskapsregeringen beträffande ÅHS förfarande gällande ersättning för juristkostnader.⁵ I sitt svar konstaterar landskapsregeringen att förvaltningslagen (2008:9) för landskapet Åland inte reglerar frågor om ersättning för juristkostnader. Eftersom det inte finns specifik lagreglering på området så gäller allmänna förvaltningsregler. Landskapsregeringen har antagit regler som föreskriver att beslut om anskaffningar under ett belopp som myndigheten fastställer⁶ är giltiga om de följer förvaltningsrättsliga regler och är välmotiverade. Överstiger kostnaderna det fastställda beloppet så ska ärendet föredras för ansvarig minister. Även i ett senare ärende har landskapsregeringen tagit ställning till ett klagomål angående hantering av juristfaktura.⁷ Klagande anförde att sådan ersättning som utgått inte var lagenlig då det inte fanns någon detaljerad lagstiftning på området. I landskapsregeringens svar uttalas att det pågick ett arbete med att ta fram tydliga regler om ersättning för rättegångskostnader som kunde komma att leda till lagstiftning på området. Något sådant arbete har dock inte realiserats i lagstiftning eller tydligare utformade riktlinjer.

Åländsk lagstiftningsbehörighet

Den åländska lagstiftningsbehörigheten fastställs i 18 § självstyrelselagen (FFS 1991/1144) för Åland. I 1 mom. 1 punkten i paragrafen stadgas att landskapet har lagstiftningsbehörighet i fråga om bland annat landskapsregeringen och under den lydande myndigheter och inrättningar. Enligt paragrafens 1 mom. 2 punkten har landskapet lagstiftningsbehörighet beträffande landskapets tjänstemän, tjänstekollektivavtal för landskapets anställda, och disciplinär bestraffning av landskapets tjänstemän. Enligt 27 § samma lag så har Finland lagstiftningsbehörighet i fråga om statsmyndigheternas organisation och verksamhet (3 punkten) samt arbetsrätt med undantag av bland annat tjänstekollektivavtal för landskapets och kommunernas anställda (21 punkten). Statligt anställdas rätt till ersättning för rättegångskostnader ankommer på Finland att lagstifta om, och **landskapsanställdas** rätt till ersättning för rättegångskostnader ankommer på landskapet att lagstifta om.

För att landskapet ska ha sådan förvaltningsbehörighet att en tjänsteman är anställd av landskapet i sådan bemärkelse som ovan åsyftas krävs att

- I. Åland har sådan förvaltningsbehörighet som följer med lagstiftningsbehörigheten enligt 18 § samt 23 § självstyrelselagen, **eller**
- II. Åland har förvaltningsbehörighet till följd av en överenskommelseförordning enligt 32 § självstyrelselagen på ett lagstiftningsområde som tillfaller Finland enligt 27 § självstyrelselagen.

Avseende de myndigheter som (I) lyder under landskapet i enlighet med 18 § samt 23 § självstyrelselagen går det alltså att direkt ur sagda lag hitta vilka tjänstemän som hade inbegripits i en landskapslagstiftning om rättegångsersättning för tjänstemän i vissa fall. För de tjänstemän som (II) hör till myndigheter som faller utanför landskapets behörighet enligt självstyrelselagens uttryckliga uppdelning får man gå till överenskommelseförordningar för att utröna huruvida landskapet har

⁴ Dnr OKV/78/1/2018

⁵ ÅLR 2011/8670

⁶ 2011 gällde 20 000 euro för landskapsregeringens allmänna förvaltning

⁷ ÅLR 2012/7728

lagstiftningsbehörighet gällande dessa tjänstemän. För Ålands polismyndighet finns dess förvaltningsansvar reglerat i republikens presidents förordning (FFS 56/2020) om polisförvaltningen i landskapet Åland. I förordningens 1 § görs en avvikelse från huvudregeln beträffande accessorisk förvaltningsbehörighet, och stadgas att Ålands polismyndighet ska handha alla uppgifter som hör till polisen, även de som ankommer på Finland att lagstifta om. Enligt landskapslagen (2000:26) om Ålands polismyndighets 1 § handhas landskapets polisförvaltning av Ålands polismyndighet som är underställd landskapsregering.

Således kommer man fram till att landskapets lagstiftningsbehörighet om tjänstemäns rätt till ersättning för rättegångskostnader följer av självstyrelselagens 18 § 1 mom. 2 p. En förutsättning för att framtida lagregler på detta område ska gälla den specifika tjänstemannen är alltså att hen står under landskapets förvaltning. För att så ska vara fallet så krävs det att en av de två alternativen som presenterats ovan är uppfyllda. För polismyndigheten föreligger alternativ II och landskapslagstiftning på detta område kommer således även att gälla de tjänstemän som är anställda av Ålands polismyndighet.

Nuläget i landskapet

Ersättningsförfarandet för landskapsanställda som deltar i rättegång som åtalad/svarande eller målsägande är oreglerat i dagens läge. Varje enskild myndighet beslutar i stället från fall till fall om ersättning ska utgå och på vilka grunder beslutet ska tas. Som redogjorts för i avsnitt 2. så har landskapsregeringen gjort bedömningen att sådana beslut är giltiga så länge de följer allmänna förvaltningsrättsliga regler.

På grund av att beslut om ersättning sker från fall till fall finns ingen överensstämmighet mellan myndigheter om vilka kriterier man skall beakta vid bedömningen. Beroende på skillnader i myndigheters verksamhetsområden kan det finnas befogade skillnader i vilka kriterier som ska tillämpas och när ersättning ska utgå. Det kan även uppstå omotiverade bedömningsskillnader som kommer ur bristen på lagstiftning i landskapet. Att området är oreglerat kan även leda till skillnader i bedömning beroende på personalbyten på myndigheterna. Eftersom området är oreglerat kan det även råda brist på direktiv och övriga vägledande styrdokument som dikterar när ersättning ska utgå. Inte heller finns några klara regler för ifall ersättning ska sökas retroaktivt eller ifall myndigheter bör stå för tjänstemannens rättegångskostnader redan från början av det processuella förfarandet.

Ålands polismyndighet

Polistjänstemännen vid Ålands polismyndighet är de landskapsanställda som i störst omfattning ställs inför interaktioner med det enskilda som kan leda till rättsprocesser. Myndigheten kan därför tjäna som exempel för hur ersättningsförfarandet kan se ut i landskapet.

Ålands polismyndighet gör i varje enskilt fall en bedömning om ersättning ska utgå till tjänsteman för ombudskostnader. Det är polismästaren som fattar beslutet efter att ärendet föredragits för hen av ansvarig handläggare. Polismästaren får fritt vikta bedömningskriterier, och är således inte bunden av Finlands lagreglering och vägledande styrdokument. Däremot har Ålands polismyndighet principiellt tagit ställningen att utgå från Finlands bedömningskriterier. Om polismästaren väljer att bevilja kostnadsersättning så sker detta ur Ålands polismyndighets egna budgetmedel, vilket vanligtvis inte beräknas för vid budgetförhandling. Ett legitimt bedömningskriterium är alltså rådande budgetläge för myndigheten.

Om ersättning beviljas så utgår den alltid direkt vid behov. Ersättning utgår alltså aldrig retroaktivt på så sätt som den ibland gör i Finland. Numera förutsätter Ålands polismyndighet ofta en motprestation i de fall en sådan tillerkänns tjänstemannen. Detta kan till exempel vara i de fall där tjänstemannen vinner målet och tillerkänns ersättning för rättegångskostnader av motparten eller staten. Det kan också vara i de fall tjänstemannen har rättsskydds försäkring som täcker de kostnader som Ålands polismyndighet erlagt. Eftersom ersättningsförfarandet är oreglerat så måste en återbetalningsskyldighet avtalas om civilrättsligt. I varje enskilt fall måste alltså avtalet tas fram för att täcka de specifika förhållanden som råder.

Många tjänstemän får en rättsskyddsförsäkring via sin fackliga anslutning. Andra tjänstemän har tecknat rättsskyddsförsäkring privat. Att en tjänsteman har en sådan försäkring gör att försäkringsbolaget efter ansökan kommer ersätta denne för kostnader knutna till rättegångsprocessen. Samtidigt så finns det tillfällen då Ålands polismyndighet tillerkänner polistjänstemän kostnadsersättning för ombudskostnader redan från början av processen. I dessa fall förpliktar Ålands polismyndighet tjänstemannen att ersätta myndigheten för kostnader den erlagt när tjänstemannen får ersättningen av försäkringsbolaget. En förutsättning för att detta ska vara möjligt är att Ålands polismyndighet ersätter det juridiska ombudet för tjänstemannens räkning samtidigt som ett fordringsförhållande mellan myndigheten och tjänstemannen ingås. På detta sätt har tjänstemannen haft en utgift som är ersättningsgill från försäkringsbolaget.

I de fall tjänstemannen inte har rättsskyddsförsäkring kan Ålands polismyndighet avtala om regressanspråk ifall tjänstemannen vinner målet. Således förpliktas inte tjänstemannen att ersätta Ålands polismyndighet, utan myndigheten får ett rättsligt anspråk mot motparten för den ersättning myndigheten erlagt. Om tjänstemannen förlorar målet har således Ålands polismyndighet regressrätt mot motparten. Det är viktigt att poängtera att Ålands polismyndighet aldrig avtalar om återbetalningsskyldighet för tjänstemannen ifall hen döms till ansvar.

Eftersom någon av parterna i en rättegång överklagar så kan det uppkomma situationer där Ålands polismyndighet måste bevaka rättsprocessen under en lång period. I dessa fall måste även myndigheten ligga ute med en balanspost under flera räkenskapsperioder. Det kan också uppkomma situationer där en rättsprocess där myndigheten ersatt kostnader avgörs efter lång tid och tjänstemannen glömt bort att myndigheten har ett fordringsanspråk på hen. Svåra situationer kan uppstå ifall tjänstemannen då erhåller ersättning från rättsskyddsförsäkringen men inte betalar ut denna till myndigheten.

Finlands lagstiftning för statsanställda

I Finland regleras frågan genom lag (FFS 1974/269) om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar. I lagens 1, 1 a och 1 c §§ uppräknas fem olika tillfällen då statsanställda har rätt till ersättning för, eller befrielse från, rättegångskostnader. Dessa är

- I. ersättning för tilldömda rättegångskostnader då statsanställd åtalas för felaktigt förfarande vid tjänsteutövning eller vid arbete eller som avkräves ersättning på grund av sådant förfarande, såvitt yrkandena förkastas (1 § 1 mom.),
- II. ersättning för nödvändiga, av rättegång föranledda kostnader, för vilka ersättning inte tilldömts, såvitt detta med hänsyn till ställning och övriga förhållanden är skäligt (1 § 2 mom.),
- III. ersättning för kostnader i anslutning till förundersökning eller andra kostnader som kan anses vara nödvändiga, om behandling av ärendet har avslutats utan ett avgörande av domstol (1 § 3 mom.),
- IV. befrielse från avgifter och kostnader som avses i 4 § rättshjälpslagen (FFS 2002/257) i relation till åtal mot statstjänsteman för lagstridigt tillgripande av maktmedel i tjänsteutövning eller i arbetet eller i relation till skadestånd på grund av sådant förfarande (1 a § 1 mom.), och slutligen
- V. befrielse från avgifter och kostnader som avses i 4 § rättshjälpslagen i relation till att statstjänsteman väcker åtal eller allmänt åtal väcks mot enskild och yrkar på straff eller ersättning för brott som har riktat sig mot dennes liv, hälsa eller personliga frihet, i den mån hans rättssäkerhet kräver det, på grund av brottets allvarliga natur, de skador som vållats genom brottet eller andra omständigheter (1 c §).

Gällande punkten IV så begränsas tillämpningsområdet till vissa statliga tjänstemän. Bestämmelsen gäller främst polismän, gränsbevakningsmän, tullmän eller person som är verksam inom fångvården eller statsanställd som har satts att upprätthålla ordningen. Genom 1 a § 2 mom. utökas tillämp-

ningsområdet till att gälla även annan statsanställd som har på lag grundad rätt att bruka maktmedel, statsanställd som åtalas för brott begånget vid framförande av motordrivet fordon vid uttryckning eller som avkrävs skadestånd på grund av sådant brott, och på statsanställd lots, som åtalas för fel som skett vid lotsning eller avkrävs skadestånd på grund av sådant fel.

Beträffande punkterna IV och V så har man infört en möjlighet att få rättegångsbiträde tillförordnat. Enligt IV kan rättegångsbiträde förordnas av domstol om det på grund av ärendets art eller av någon annan orsak är uppenbart att personen inte utan biträde på behörighet sätt kan bevaka sin rätt och fördel. Enligt V så kan domstol förordna rättegångsbiträde genom samma bedömning som görs enligt IV.

Det är av vikt att notera att punkterna I-III avser ersättning för kostnader på ansökan av den anställde, medan punkterna IV och V avser befrielse från sådana kostnader. Detta betyder alltså att statstjänstemannen retroaktivt kan få ersättning för kostnader denne erlagt först efter processförloppet enligt punkterna I-III, medan den statsanställda aldrig behövt erlagga dessa kostnader i de situationer som stipuleras enligt punkterna IV och V.

I de hittills redovisade paragraferna behandlas när den statsanställda har rätt till ersättning eller befrielse från rättegångskostnader. Enligt 1 b § kan en statsanställd, som erkänts befrielse från rättegångskostnader på grund av åtal mot denne enligt 1 a §, få denna rätt indragen ifall att hen ådöms straff eller skadestånd, och hens förfarande anses vara grovt. Det krävs dock att detta är motiverat med beaktande av gärningens art samt svarandens personliga eller ekonomiska förhållanden. Tjänstemannen kan åläggas att helt eller delvis återbetala beloppet.

Syftet med Finlands lagstiftning

Enligt propositionen till den första lydelsen av lagen är ett av syftena med Finlands lagstiftning att skydda statstjänstemän från rättsliga anspråk på obefogade grunder.⁸ Detta syfte anknyter främst till punkterna I-III enligt avsnitt 3 ovan. I propositionen till den första lydelsen av lagen uttalar man att "då den som har framfört ett obefogat yrkande inte alltid kan betala de ersättningar för rättegångskostnader som har ålagts honom, nödgas den statsanställda ofta i sista hand själv stå för rättegångskostnaderna". Det kan exempelvis uppstå en situation då åtalet mot en polistjänsteman förkastas, där tjänstemannen haft vissa rättegångskostnader som målsäganden åläggs att ersätta, men målsäganden är betalningsovillig eller insolvent, och tjänstemannen till sist själv får stå för kostnaderna.⁹ Motiveringen till 1 § i Finlands lag anger att åklagaren endast i undantagsfall anses skyldig att ersätta en åtalad för dennes rättegångskostnader i ett mål, i vilket åtalet har förkastats på grund av att utredning inte föreligger eller av annan orsak, och att det därför är befogat med en reglering genom vilken staten tar på sig kostnaderna för detta. Detta med särskilt beaktande av den särskilda tillsyn som underkastas statstjänstemän i utövande av maktmedel mot det enskilda.

I RP 1973/247 hittar man ett principstadgande om att statsanställda aldrig skall åläggas ansvar för rättegångskostnader på grund av obefogade åtal eller yrkanden på ersättning.¹⁰ Man har även ansett att ansvarsfrihet från rättegångskostnader i vissa fall är befogad även när åtalet eller yrkandet inte är obefogat, dvs. den statsanställda kan fällas till ansvar. Lagstiftaren motiverar detta stadgande med att risken för att en sådan ansvarsfrihet hade föranlett vårdslöst beteende inte överväger risken för att statstjänstemän i maktutövning underlåter att vidta åtgärder på grund av risken för obefogade åtal i de fall då ansvarsfrihet inte föreligger.¹¹ Alltså anser man att det är behövligt med en lagstiftning som möjliggör att tjänstemän i sin maktutövning inte avstår från vidtagande av åtgärder på grund av rädsla för obefogade åtal. För ett förverkligande av detta anses det således nödvändigt att tjänstemannen åtnjuter ansvarsfrihet från vissa rättegångskostnader även i vissa fall då denne kan fällas till ansvar.

8 RP 1973/247 s. 1.

9 RP 1973/247 s. 2.

10 RP 1973/247 s. 1.

11 RP 1973/247 s. 1.

Trots att man hittar ovanstående stadgande i RP 1973/247 så valde man att först 1980¹² anta den formulering som står att hitta i 1 a § (punkt IV enligt avsnitt 3). Eftersom den ovanstående motiveringen inte står att finna i förarbetet till ändringen är det oklart ifall man kan tillmäta denna motivering vikt. Däremot uttalar lagstiftaren i RP 1973/247 att det ibland bör vara skäligt att tillerkänna polis, eller annan tjänsteman, ersättning för rättegångskostnader även i fall där denne använt överdrivna maktmedel och denne döms till ansvar i domstol. Enligt lydelsen från 1974 torde detta uttalande hänföra sig till 1 § 2 mom. i Finlands lag, och således åsyfta ersättning för rättegångskostnader som inte tilldömts tjänstemannen. Tillämpningsområdet mellan 1 § 2 mom. och 1 a § borde således till viss del överlappa varandra, och 1973 års motivering borde kunna överföras på 1980 års ändring. Som ovan nämnt så väger dock inte lagstiftaren in en sådan motivering i RP 1978/6. Istället anför lagstiftaren vid införandet av 1 a § att regleringen är påkallad med beaktande av vissa tjänstemäns rätt och direkta skyldighet att bruka maktmedel i vissa situationer, då det ofta kan uppstå oförutsedda situationer som kräver snabba överväganden.¹³ I de situationer då tjänstemän gjort felaktiga bedömningar innan lagändringen har de alltså inte haft rätt till ersättning för rättegångskostnader och juridiskt biträde, och har behövt stå för denna kostnad själva. Detta har ansetts leda till ett bristfälligt rättsskydd för dessa tjänstemän med beaktande av att de ibland har en handlingsplikt.

1986 infördes 1 c § i lagen (V enligt avsnitt 3) för att trygga statstjänstemäns ersättning i fall då brott utövats mot tjänstemannen i dennes myndighetsutövning. Tidigare, då området var oreglerat, intog en statstjänsteman som utsatts för sådan brottslig gärning samma ställning som målsäganden i allmänhet. Tjänstemannen kunde då oftast inte få rättshjälp bland annat för rättegångsbiträde på grund av deras regelbundna inkomster. Målsäganden lyckades endast i sällsynta fall driva in den ersättning som de tillerkänts av domstol.¹⁴ Således behövde målsägande ofta själv stå för sina rättegångskostnader. Den reglering som rådde innan 1986 innebar alltså att en polisman som åtalats för att använda för mycket maktmedel tillerkändes rättshjälp enligt lagen, medan en polisman som utsatts för våld i sin myndighetsutövning inte tillerkändes sådan hjälp. Det kunde även uppstå fall där polisman som bemött våld med motvåld och använt övervåld tillerkändes rättshjälp, men där våld inom ramen för nödvärn hade uteslutit sådan rättshjälp då polismannen inte kunnat åtalas.

Lagstiftaren uttalar i motiven att målsägandens närvaro i processen inte är direkt nödvändig, då de brott som avses i 1 c § normalt går under allmänt åtal.¹⁵ Inte heller är regleringen nödvändig med beaktande av målsägandens ekonomiska ställning, eftersom de skador som tjänstemannen ådrar sig till följd av ovan beskriven brottslighet anses vara arbetsolycksfall som ersättningsmässigt täcks av olycksfallsförsäkring.¹⁶ Istället anför lagstiftaren att frågan främst gäller att det i vissa situationer är skäligt att av allmänna medel betala ut rättegångskostnaderna för en person som har råkat ut för ett brott medan denne utför ett offentligt uppdrag och som kanske själv satt sig i fara i och med detta.¹⁷ Ytterligare anför man att det kan uppfattas som orättvist att statstjänstemän som åtalas för brott tillerkänns rättshjälp medan statstjänstemän som utsatts för brott inte har det. Detta säger man kan leda till att statstjänstemäns motivation och tjänstvillighet minskar.¹⁸ Slutligen anför man att målsäganden med stöd av domen kan få ersättning för t.ex. sveda och värk, vilket olycksfallsförsäkringen inte ersätter. Man betonar dock att sådan rättshjälp som föreskrivs ska utgå endast om det kan anses viktigt för den anställdes rättsskydd.

Behovet av åländsk lagstiftning

Som ovan nämnt så finns ingen åländsk lagstiftning på detta område, medan lagstiftning finns i Finland. Därav uppstår en situation där statstjänstemän som arbetar på statliga myndigheter belägna

12 FFS 1980/891 genom RP 1978/6

13 RP 1978/6 s. 1.

14 RP 1986/190 s. 2.

15 RP 1986/190 s. 4.

16 RP 1986/190 s. 1f.

17 RP 1986/190 s. 4.

18 RP 1986/190 s. 4.

inom landskapet har rätt till sådan ersättning eller rättshjälp som föreskrivs i Finlands lag, medan landskapstjänstemän inte har samma rätt. För polisen uppstår även en situation där finländska poliser tillerkänns en mer vidsträckt rättighet än åländska poliser. Detta kan framstå som en orättvis uppdelning, då regional behörighet påverkar en förhållandevis stor skillnad i lagstiftning och rättskydd för den enskilde polisen.

Med beaktande av att Åland och Finland i stort delar rättsfilosofi och rättsdogmatik, kan man dra slutsatsen att en välmotiverad lagstiftning i Finland, som inte är beroende av regionala skillnader som hade påkallat differentierad lagstiftning, också är välmotiverad för Åland. Om så vore fallet så hade den skillnad som uppstår beroende på ifall du är en statstjänsteman eller landskapstjänsteman varit omotiverad. Med ett sådant resonemang blir bedömningen i det specifika fallet beroende av huruvida lagen i fråga är välmotiverad i Finland. Om lagen är motiverad enligt gällande rättsteori i Finland torde samma principiella överväganden ha bärkraft på Åland. Alltså kan man dra slutsatsen att om Finlands behov av lagstiftning så som det tagit uttryck i förarbetena till Finlands lag är välgrundat, så kan man anta dessa som grund för landskapets behov.

På grund av den uppdelade lagstiftningsbehörigheten är det möjligt att inte bara av regionala, dvs. Ålands specifika, skäl avvika från rikslagstiftning. Det finns också en möjlighet att avvika från rikslagstiftning i den mån denna inte kan anses vara teleologiskt motiverad även med Finlands rättsteoretiska mått mätt. Bedömningen i denna fråga kan alltså anses vara som mest lämpad att ta avstamp i huruvida Finlands lagstiftning med beaktande av Finlands teleologiska överväganden är välmotiverad. Om man kommer fram till att Finlands lag inte är välmotiverad, finns det ändå möjlighet att pröva huruvida det kan finnas andra överväganden som bör tas i beaktande som hade gjort lagstiftningen välbehövad i landskapet.

I det följande redogörs i avsnitt 5.1 för Finlands lags förarbeten och huruvida dessa är välmotiverade. Detta görs för att utreda ifall Finlands lag är välmotiverad och ifall skälen för antagandet av rikslagstiftningen kan användas som skäl för landskapslagstiftning. I 5.2 behandlas övriga skäl som kan anföras för varför landskapet bör anta lagstiftning på området. I 5.3 förs en avslutande kommentar i relation till de två ovanstående avsnitten.

Är Finlands lagstiftning välmotiverad?

Av vad ovan anförts i avsnitt 3 och 4 så kan man dela in lagstiftningen i reglering avseende dels tjänsteman som åtalad/svarande, dels tjänsteman som målsägande. Dessa har motiverats på olika sätt, och vid olika tidpunkter. Regleringen beträffande tjänsteman som åtalad härrör främst ur 1973 och 1978 års propositioner, och regleringen beträffande tjänsteman som målsägande ur 1986 års proposition. Dessa behandlas separat för tydlighetens skull. De bestämmelser som åsyftas i 5.1.1 nedan är punkterna 1–4 enligt avsnitt 3, medan de bestämmelser som åsyftas i 5.1.2 nedan är punkten V enligt avsnitt 3.

Tjänsteman som åtalad/svarande

Regleringen avseende tjänstemän som åtalad/svarande är den tidigaste regleringen på området. I propositionerna RP 1973/247 samt RP 1978/6 framförs två övergripande syften med införandet av lagstiftningen. Dessa är

- I. att skydda statstjänstemän från ekonomisk förlust på grund av rättsliga anspråk på obefogade grunder, och
- II. att bevara vissa statstjänstemäns rättsskydd i situationer då de åtalas för att agerat felaktigt i sin maktutövning.

Frågan är då ifall dessa uttalade syften med lagstiftningen motiveras på ett fullgott sätt i propositionen.

Syfte I knyter främst an till 1 § i Finlands lag, om än vissa motiv i relation till syfte I även verkar knyta an till syfte II. Gällande syfte I säger man att statsanställdas myndighetsutövning är av offentlig och utsatt natur, och att detta föranleder ett behov av ett utvidgat ekonomiskt skydd för dessa.¹⁹ Man anser att statsanställda inte ska behöva lida skada på grund av förhållandena kring deras yrkesutövning. Det blir alltså en arbetsrättslig fråga. Denna argumentation är den mest omfattande i propositionen från 1973, och får anses vara välmotiverad. Det förefaller orimligt att statstjänstemän själva skulle behöva stå för rättegångskostnader till följd av ett obefogat åtal, då detta lämnar tjänstemännen i en utsatt ekonomisk situation som enskilda kan utnyttja genom att anmäla tjänstemän för gärningar de inte begått, eller kraftigt överdriva sin berättelse till tjänstemäns nackdel. Utsattheten för vissa tjänstemän kommer även ur att möjligheterna till åtal mot tjänstemän är mer omfattande än de mot enskilda.²⁰ Som propositionen påpekar sätter inte lagregleringen tjänstemän i särställning i förhållande till den enskilde, utan det är en åtgärd i syfte att säkerställa att tjänstemäns utsatta ställning inte utnyttjas av allmänheten. Vad som avses torde vara en ekonomisk särställning genom att ha rätt till retroaktiv statlig ersättning för kostnader knutna till en rättegång där åtalet eller yrkandet förkastats av rätten, dvs. 1 § enligt Finlands lag.

Syfte II påträffas både i propositionen från 1973 och den från 1978. I propositionen från 1973 ger man ingen specifik förklaring till varför ett sådant syfte är påkallat, utan det framstår som att syfte II motiveras på samma sätt som syfte I. Som tidigare nämnt så tillkom inte 1 a §, vilken är att hänföra till syfte II, förrän 1980. Alltså får syftet som det tar sig uttryck i propositionen från 1973 främst hänföras till 1 § 2 mom. Finlands lag. Då tillämpningsområdet till viss del verkar ha överlappat vid tiden får man anta att ett sådant uttalat syfte enligt propositionen från 1973 även får avse syftet enligt 1 a § Finlands lag. I propositionen från 1978 utvecklar man syfte II med uttalandet att vissa tjänstemän i sin maktutövning måste agera i pressade situationer och att det därav bör finnas en felmarginal när tjänstemän åtalas eller avkrävs skadestånd inom vilken tjänstemannen tillerkänns rättsligt understöd trots det potentiella felagerandet. Detta stadgande är närmast av rättspolitisk natur, och det finns en klar skillnad i rättsliga överväganden mellan syfte I och syfte II. Syfte I, som knyter an till 1 § Finlands lag, tar sin utgångspunkt i att tjänstemannen inte kan åläggas ansvar för sitt handlande, och detta tar sig uttryck i att yrkandet eller åtalet förkastas av rätten. Syfte II, som främst knyter an till 1 a § Finlands lag, har inte denna utgångspunkt, utan möjliggör befrielse från rättegångskostnader och kostnader för juridiskt ombud även när tjänstemän fällt till ansvar. Denna kostnadsbefrielse är villkorad med att den bara gäller vissa tjänstemän när de brukar maktmedel, och för rätt till juridiskt ombud krävs att det är uppenbart att tjänstemannen annars inte kan bevara sin rätt. Trots detta är det viktigt att belysa den skillnad som uppstår mellan syfte I och II, nämligen att syfte II tillåter kostnadsbefrielse trots att det föreligger personlig dolus eller culpa.

Trots att vissa tjänstemän i sin myndighetsutövning befinner sig i utsatta situationer som nödgar snabba överväganden, så är det inte utan vidare man kan hävda att dessa tjänstemän bör vara berättigade till ett utvidgat rättsskydd även då de begått egna lagöverträdelser. Till exempel hade argumentet kunnat föras att man av utbildade tjänstemän med vissa maktbefogenheter kan kräva ett större mått av kvicktänkthet och situationsanpassad medvetenhet, och att detta torde föranleda att man kan ställa högre krav på en sådan tjänsteman än den enskilde. Eftersom det rör sig om just rättspolitiska överväganden, så behövs en omfattande motivering till varför vissa rättsintressen har företräde framför andra. Därför krävs en mer utförlig motivering till varför man bör ha en sådan reglering som syfte II förespråkar än vad som står att hitta i RP 1978/6.

I RP 1973/247 finns ett uttalande som framstår som en motivering till dels syfte I, dels syfte II. Man uttalar att det inte finns "... orsak att förmoda att beviljandet av ersättning av statsmedel för kostnader skulle försvåra övervakningen av de statsanställda från medborgarnas sida, eller att medvetandet om att ersättning fås skulle påverka tjänstemännens förhållningssätt på ett negativt sätt. Snarare finns det skäl att befara, att risken för obefogad rättegång under nu rådande förhållanden avhåller tjänstemän från att vidta t.o.m. erforderliga åtgärder.". Lagstiftaren framför inte något ytterligare stöd för denna motivering, varken i form av statistik eller argument i övrigt. Detta uttalande kan inte anses väl understött, då motargumentet framstår som lika rimligt som argumentet. Lagstiftaren

19 RP 1973/247 s. 1.

20 RP 1973/247 s. 1.

nämner i relation till uttalandet att behovet av en lagstiftning på området hade kunnat aktualiseras bland annat då en tjänsteman ska vidta åtgärder mot personer som enligt erfarenhet är mycket snara att använda sig av rättegång. Detta belyser en brist i motiveringen. För att motiveringen ska vara fullgod krävs att tjänstemannen på något sätt uppfattar personen mot vilken hen är i stånd att vidta en åtgärd mot som benägen att obefogat använda sig av rättegång. Detta förutsätter alltså, som lagstiftaren själv belyser, att tjänstemannen har erfarenhet av personen från förut. De fall då tjänsteman vidtar åtgärd mot en person som denne tidigare interagerat med och uppfattat som benägen att starta obefogade rättsprocesser torde vara i klar minoritet. Om man jämför dessa få situationer med alla de andra situationer i vilka tjänstemän agerar mot en person som denne inte känner till sedan tidigare eller känner till dess benägenhet att starta obefogade rättsprocesser, och således får en obefogad fördel i relation till det enskilda, så kan inte detta anses vara en fullgod motivering.

Tjänsteman som målsägande

Den reglering som avses här är 1 c § Finlands lag, delvis när brott riktats mot statsanställds liv, hälsa eller personliga frihet, och tjänstemannen yrkar på straff eller ersättning för detta. I propositionen från 1986 anges att, emedan det fanns ett system för när statligt anställda åtalas, det inte fanns ett system för när brott åsamkats statligt anställd. Skälen till reformen är

- I. att det ansetts orättvist att åtalade tjänstemän har fått rätt till ersättning medan tjänstemän som utsatts för brott inte haft rätt till detta, och
- II. att det utöver processuella skäl eller för säkrandet av målsägandens ekonomiska ställning i vissa fall är skäligt att med allmänna medel betala rättegångskostnaderna för en statligt anställd.

Avseende syfte I anför lagstiftaren att det kan anses vara orättvist att åtalade tjänstemän har mer långtgående rättsskydd än vad tjänstemän som blivit utsatta för brott har. Det kan leda till bristande motivation och tjänstvillighet. Principiellt finns det inget som skulle tala emot ett sådant ställningstagande. En tjänsteman som åtalats eller mot vilken övriga rättsliga anspråk riktats anses enligt tidigare lydelse av lagen ha rätt till ett utvidgat rättsskydd för att motverka ekonomisk skada till följd av arbetsförhållanden. Denna förmån torde kunna göras gällande ännu starkare för tjänsteman som utsatts för brott i sin myndighetsutövning. En tjänsteman som utsatts för brott som riktats mot dennes liv, hälsa eller personliga frihet ska inte dessutom behöva lida ekonomisk skada till följd av att brottsförövaren är betalningsoduglig eller betalningsovillig. Dessutom har inte tjänstemannen någon personlig skuld i frågan, till skillnad från fallen i 1 a § Finlands lag. I jämförelse med de tillfällena är det helt klart motiverat att en tjänsteman mot vilken brott förövats ska ha rätt till motsvarande rätt som tjänsteman som själv begått lagöverträdelse. Det är emellertid med viss reservation man kan anta en sådan motivering, nämligen att motiveringen till varför åtalade tjänstemän ska få ersättning för rättegångskostnader är fullgod. Om man inte beaktar denna reservation blir motiveringen svag, i och med att man stödjer sig på en motivering som i sig inte är fullgod.

Beträffande syfte II kan det anföras vissa tveksamheter. Lagstiftaren uttrycker att det i sig finns varken processuella, eller ekonomiska skäl till varför denna lagändring är påkallad. Det är istället i vissa fall skäligt att tillerkänna en tjänsteman befrielse från rättegångskostnader. Ett exempel på detta är enligt lagstiftaren när en mångsidig utredning av de händelseförlopp som lett till brottet och av de juridiska synpunkterna i samband därmed skulle förutsätta att målsäganden kan anlita ett rättegångsbiträde. När ett sådant situation skulle uppstå nämns inte, men det kan tänkas att vad som åsyftas är brottmål där åklagaren väljer att inte väcka åtal och målsäganden tvingas väcka enskilt åtal. Beträffande brottmål där åklagaren väcker åtal kommer tjänstemannens rättsskydd tas till vara av åklagare. Ett yrkande på skadestånd i relation till detta hade troligen inte nödgat juridiskt biträde. Den mångsidiga utredning som i vissa fall kan vara påkallad kommer ju då utföras av åklagaren och polisen i och med förundersökningen. Om det är så att lagstiftaren åsyftar situationer där målsäganden tvingas väcka enskilt åtal så är inte detta tydligt formulerat. Dessutom står den exemplifieringen i så fall i direkt kontradiktion till uttalandet att det inte finns processuella eller ekonomiska skäl till att införa den form av kostnadsbefrielse enligt 1 c § Finlands lag som avses. Eftersom detta är den enda exemplifieringen som görs beträffande syfte II så blir det vanskligt att vidare spekulera kring vilka övriga situationer lagstiftaren kan åsyfta. Med det sagt är det inte uteslutet att det finns sådana

situationer, men för att dessa ska kunna tas i beaktande som stöd för syfte II så torde krävas att dessa utreds ytterligare.

Sammanfattning

Av redogörelsen ovan så framgår att Finlands lagstiftning på området inte är helt förankrad i välmotiverade överväganden och stadganden. Propositionerna från -73, -78 och -86 är korta och svepande. Detta leder till att det i viss mån är oklart på vilka grunder lagen vilar. Därför är det svårt att helt sonika konstatera att Finlands lag, med tillhörande motiv, är direkt överförbara och applicerbara på landskapet. Däremot finns vissa stadganden som är tillräcklig motiverade för att kunna antas som gällande även för landskapet. Det rör sig främst om syfte I i avsnitt 5.1.1 samt syfte I i avsnitt 5.1.2. Det är alltså stadgandena att ingen tjänsteman ska lida ekonomisk förlust på grund av obefogade åtal och yrkanden, samt att det kan anses orättvist att åtalade/svarande tjänstemän har längre gående rättsskydd än tjänstemän mot vilka brott förövats. Beträffande den senare så kan syftet anses välmotiverad beträffande den reglering man jämför med som i sig är välmotiverad.

Finns det andra skäl som kan anföras för varför man bör anta lagstiftning på området?

Eftersom det ovan anförts att förarbetena till Finlands lag inte är helt fullgoda i sin motivering och således inte direkt är överförbara på landskapet, så blir det relevant att utreda huruvida det finns andra skäl som kan göra en sådan lagstiftning behövlig i landskapet.

Skillnad i rättsskydd mellan poliser i anställda i Finland och poliser anställda vid Ålands polismyndighet

Ovan har redogjorts för vad man kan kalla ett "rättviseargument" beträffande poliser anställda i Finland. Argumentet går ut på att det är orättvist att tjänstemän som åtalas på grund av deras maktutövning haft rätt till befrielse från rättegångskostnader medan tjänstemän mot vilka brott förövats inte haft denna rätt. Ett rättviseargument kan även anföras beträffande Ålands polismyndighet. Detta kan riktas åt två olika håll, dels polismyndigheten i Finland, dels statliga tjänstemän i landskapet. Beträffande den senare är det en märkbar skillnad mellan en polistjänstemans rättsskydd och exempelvis en tulltjänsteman, som är statligt anställd.

Diskrepans mellan Ålands polismyndighet och Finlands polismyndighet

På grund av den uppdelade lagstiftningsbehörigheten har situationen uppstått att finländska poliser erhåller ett starkare rättsskydd än åländska poliser. Då denna diskrepans gällande rättsskydd föreligger måste man fråga sig om det är rätt att Finlands och Ålands tjänstemän tillerkänns olika grader av rättsskydd. I relation till en sådan fråga är det inte relevant att ifrågasätta huruvida Finlands lagstiftning är välmotiverad eller inte, utan det är enbart relevant att fråga huruvida det finns en skillnad i behov av rättsskydd som följer den regionala uppdelning som följer av lagstiftningsbehörigheten. Det hade varit orimligt att föra en sådan tes, eftersom det inte finns några påtagliga skäl till varför så skulle vara fallet. Däremot är det inte omöjligt att ändå konstatera att det inte finns ett behov av åländsk lagstiftning på området, men för att göra det så måste man hitta tillräckliga argument för att förbise den skillnad i rättsskydd för poliser som följer därav.

Frågan som uppställs ovan utgår såklart från att landskapets poliser hamnar i en sämre position rättsligt på grund av att området för dem är oreglerat. Detta hade kunnat utredas genom att samla de tillfällen då landskapets poliser åtalats eller blivit utsatta för brott, och utreda huruvida de tillerkänts liknande rättigheter som Finlands poliser i motsvarande domstolsprocesser. Man kan även argumentera för att ett oreglerat område leder till godtycklighet och således osäkerhet för landskapets tjänstemän, och att just det faktum att området är oreglerat gör att tidigare utfall inte kan förutspå framtida utfall. Att lagstifta på området hade i så fall kunnat leda till ett enhetligt förfarande, som i

sig gynnat den enskilde polisen såväl som Ålands polismyndighet, som inte hade behövt göra en in casu-bedömning varje gång en dylik situation uppdragas.

Diskrepans mellan statligt anställda och landskapets tjänstemän på Åland

Den förvaltningsbehörighet som följer med lagstiftningsbehörigheten enligt 23 och 30 §§ i självstyrelselagen (1991/1144) leder till att det finns tjänstemän i landskapet som är statligt anställda och som är landskapsanställda. Det finns vissa tjänstemän inom landskapet som åtnjuter de rättigheter som följer av Finlands lagstiftning, medan vissa inte gör det. Specifikt kan man nämna tullmyndighetens verksamhet på Åland i jämförelse med Ålands polismyndighet. Båda har rätt att utöva sådant maktmedel som ger vissa rättigheter enligt 1 a § Finlands lag i mån av befrielse från rättegångskostnader i vissa fall. Eftersom tullen är en statlig myndighet så kommer tullens anställda följa Finlands lag, medan Ålands polismyndighets anställda faller utanför rikslagstiftningen. Därav följer en diskrepans i mån av rättskydd även för olika myndigheter inom landskapet som dessutom har vissa samverkansområden.

Ekonomiska skäl

Den ersättning som utgår till statstjänstemän i Finland bestäms i vissa fall (1 a § och 1 c §) av domstol och i vissa fall (1 §) av Statskontoret.²¹ Ersättningen kommer alltid att utgå ur statens medel. För landskapets del så är det myndigheterna själva som bestämmer huruvida en tjänsteman ska ha rätt till ersättning, samt att det är myndigheterna själva som betalar ut ersättningen. Detta ger upphov till viss problematik. Att myndigheterna själva bestämmer från fall till fall hur och ifall ersättning ska utgå gör att det uppkommer en situation där besluten kan bli avhängiga av rådande budgetläge. Med detta menas att det kan uppstå ett känsligt läge där brist på upptagna anslag i myndighetens budget kan påverka utgången av en ansökan om ersättning i det enskilda fallet. Det är inte ändamålsenligt med ett system där beslut om ersättning, vilket är en känslig ekonomisk fråga för den enskilda tjänstemannen, blir beroende av myndighetens budget. Därav är det än mindre ändamålsenligt att det är samma myndighet som beslutar om utgivande av ersättning som myndigheten från vilken ersättning utgår. Speciellt när det gäller tjänstemän som har maktmedelsbefogenheter har det i förarbeten till Finlands lag anförts att dessa är en utsatt grupp som är i behov av rättskydd (se 5.1.1). Om man tar det uttalandet som utgångspunkt så blir det än mer problematiskt att ersättningen utgår från samma myndighet som tjänstemannen är anställd hos.

Enhetlighets- och synlighetsskäl

I dagsläget har de åländska myndigheterna själva antagit direktiv angående hur och när ersättning till landskapsanställda för rättegångskostnader ska ske. Detta leder till att det kan uppkomma viss variation myndigheterna emellan. I denna promemoria har framkommit att det kan finnas olika behov av rättskydd för olika tjänstemän i mån av deras yrkesegenskaper. Till exempel kan tjänstemän med maktbefogenheter ha ett längre gående behov av rättskydd än övriga tjänstemän (se analys av Finlands motiv i 5.1.1). En sådan skillnad i rättskydd kan anses befogad. Däremot kan det under rådande läge i landskapet uppkomma situationer där olika myndigheter antagit olika direktiv för hantering av vissa ersättningsärenden utan att det finns en motiverad grund till detta. I så fall kan vissa tjänstemän erhålla mer förmånlig ersättning än andra tjänstemän i liknande situationer beroende på vilken myndighet man är anställd hos.

Internt inom myndigheterna kan beslut i frågor om ersättning, som dessutom blir beroende av det rådande budgetläget för myndigheten (5.2.2 ovan), leda till viss godtycklighet. Detta förstärks av att förfarandet inte kodifierats i landskapslag. Om förfarandet för behandling av ersättningsärenden kodifierats i landskapslag så hade processen förenklats och blivit mer enhetlig. I Finland var före 1980 systemet beträffande 1 § Finlands lag så att det ministerium inom vars förvaltningsområde vederbörande statsanställd utövat sin tjänst eller utfört sitt arbete beslutade om huruvida ersättning skulle utgå. Detta ändrades efter 1980 då att Statskontoret fick ansvar att bedöma ersättningsfrågor

enligt 1 § Finlands lag för samtliga myndigheter. Denna koncentration av ansvaret gjordes för att handläggningen av ärendena skulle bli enklare och snabbare, och man anförde att det även skulle leda till ett förenhetligande av tillämpningsprinciperna inom statsförvaltningen.²² Det är möjligt att en liknande lösning hade lett till liknande resultat för landskapet. Beträffande 1 a och 1 c §§ så är det domstolen som avgör frågan före rättegångsförfarandet. Även denna lösning hade troligtvis förenklat förfarandet, då praxis hade formulerats ihop med lagtexten.

För den enskilde tjänstemannen hade troligtvis lagstiftning på området erbjudit synlighet beträffande möjligheterna till ersättning, vilket hade skapat en trygghet i att känna till vilka regler som kan komma att tillämpas i en specifik situation.

Avslutande kommentarer om behovet av åländsk lagstiftning

Av vad som anförts ovan kan följande slutsatser anföras. Finlands lagstiftning är delvis välmotiverad och delvis inte. Det finns vissa tveksamheter som anförts i avsnitt 5.1 och som behöver utredas ytterligare. Angående 1 a § i Finlands lag så finns det i viss mån bristfällig motivering till varför regleringen är rättspolitiskt motiverad. Detta innebär inte att regleringen i sig är problematisk eller tjänar till nackdel för vissa rättsintressen i förhållande till andra, men det är viktigt att belysa den bristande motiveringen som råder i RP 1978/6. I RP 1986/190 uttalar man att 1 c § Finlands lag inte tjänar processuella eller ekonomiska syften för den tjänsteman som utsatts för vissa brott, utan att det finns andra syften som gör regleringen skälig. Det kommer inte tillräckligt tydligt fram vilka alternativa syften detta kan tänkas vara, och detta borde belysas i relation till en landskapslag på området. Alternativa syften borde uttryckas som stöd för varför denna reglering är behövlig även för landskapet. I propositionen uttrycks även att det är orättvist att åtalade tjänstemän har längre gående rättskydd än tjänstemän som utsatts för brott, och detta är begripligt uttryckt.

Regleringen i 1 § Finlands lag är kanske den som är bäst motiverad, om än denna är kort och svepande. Det kan måhända bero på att den till sin natur är mest lättillgänglig. Eftersom ersättning är villkorad mot ett förkastat åtal eller yrkande, alternativt en nerlagd förundersökning, så är utgångspunkten att tjänstemannen är utan skuld. I vissa fall så kan ersättning ändå utgå trots att det finns viss skuld, men då ska det vara obilligt att inte utge ersättning. Detta kan sättas i kontrast till 1 a §, där det kan vara så att tjänstemannen förfarit felaktigt, och det endast är vid grova överträdelser som tjänstemannen inte har rätt till befrielse från kostnader enligt 4 § rättshjälpslagen. Eftersom skyddsintresset är så enkelt att fastställa, utan tyngande ifrågasättbara rättspolitiska överväganden, så krävs det inte en utförligare motivering av behovet av reglering än vad som finns i RP 1973/247.

Trots att det finns vissa tveksamheter gällande lagmotiven till Finlands lag så finns det övervägande skäl att anta landskapslagstiftning på området. Ersättningsförfaranden som motsvarar dem i Finland förekommer redan nu i landskapet, men det är myndigheterna internt som antar direktiv om hur detta ska skötas. De alternativa behov av lagstiftning i landskapet som redogjorts för i 5.2 talar för en konkurrensnackdel för landskapet, och en orättvisa för landskapets tjänstemän, i relation till Finland och dess tjänstemän. Att myndigheterna internt antar direktiv leder till att det kan förekomma vissa skillnader i behandling av enskilda tjänstemän, som inte är önskvärd. Dessutom kan tjänstemän som ansöker om ersättning vid olika tillfällen bli behandlade olika beroende på rådande budgetläge hos en myndighet, då det är myndigheten själv som ansvarar för kostnaderna för ersättningen.

Om man vill anta en lagstiftning i enlighet med Finland så är det viktigt att belysa de brister i Finlands lagmotiv som anförts i denna promemoria. Många av de motiv för landskapslagstiftning som kan anföras relaterar inte till regleringens välbehövlighet i sig, utan till landskapets behov av lagstiftning i relation till att Finland har sådan lagstiftning. Att säga att tjänstemän i landskapet inte har lika omfattande rättskydd som i Finland kan aldrig säga något om huruvida regleringen i sig är välmotiverad, utan endast att landskapet har ett behov av att ha överensstämmande lagstiftning med Finland i mån av rättskydd för sina tjänstemän. Därför är det viktigt att vid införandet av en land-

²² RP 1980/148 s. 2.

skapslag utförligt motivera varför lagen är ändamålsenligt utifrån de grundläggande ståndpunkter som Finland anför.

Konsekvenser

Konsekvenser för landskapets myndigheter

I dagens läge är det landskapsmyndigheterna själva som beslutar om huruvida ersättning för rättegångskostnader ska utgå till en tjänsteman på myndigheten. Denna bedömning sker från fall till fall, och ersättningen utgår från myndighetens resurser. Om lagtinget antar en lagstiftning i linje med Finlands kommer det att innebära att myndigheterna inte längre behöver göra en bedömning från fall till fall gällande ansökningar om ersättning. Istället ansvarar en annan myndighet för att göra en bedömning baserat på de kriterier som ställs upp i lagen. I Finland är det Statskontoret och domstolarna som har denna uppgift. Eftersom landskapet inte har ett statskontor så behöver man bedöma vilken myndighet som är lämpligast att ha hand om denna uppgift tillsammans med domstolen.

Ekonomiska konsekvenser för landskapets myndigheter

För nuvarande blir en ansökan om ersättning för rättegångskostnader beroende av rådande budgetanslag hos myndigheten där tjänstemannen är anställd. Sådana ersättningsförfaranden beaktas inte när budgetanslag beviljas, på grund av att det inte rör sig om ett lagfäst förfarande i linje med myndighetsverksamheten. Detta kan leda till godtyckliga bedömningar från fall till fall då det inte finns tydliga ramar för hur bedömningen ska gå till ännu. Om lagtinget skulle anta lagstiftning i likhet med Finland så är det inte längre myndighetens ekonomiska medel som utgår till tjänstemannen. Istället kommer ersättning att utgå ur landskapsmedel. Detta leder till en ekonomisk lättnad för myndigheterna. Det bör poängteras att myndigheterna har olika många ersättningsfall på grund av myndigheternas olika verksamhetsområden. Med nuvarande system uppstår en felfördelad kostnad i budgeten för de myndigheter som måste avsätta medel för att ersätta tjänstemäns rättegångskostnader i fler fall än andra myndigheter. Till följd av detta kan vissa myndigheter bli underfinansierade på grund av dyra rättegångsförfaranden. Polismyndighetens tjänstemän är i synnerhet utsatta för situationer ur vilka rättsprocesser kan följa. 1 a § Finlands lag möjliggör ersättning för statstjänsteman i utövande av maktmedel som åtalas för att missbrukat den lagliga befogenheten. Dessutom uppstår fler situationer då någon förövar brott i enlighet med 1 c § Finlands lag för polistjänstemän än övriga landskapstjänstemän. Eftersom Ålands polismyndighet i stort tar utgångspunkt i Finlands lag om ersättning till statligt anställda så uppstår betydligt fler potentiella ersättningsfall än för andra landskapsmyndigheter. Dagens reglering får alltså anses särskilt ofördelaktig för Ålands polismyndighet.

Om lagtinget antar lagstiftning som efterliknar Finlands hade den ersättning som myndigheterna idag står för istället utgått direkt ur landskapsmedel. Alltså hade myndigheterna upplevt en ekonomisk lättnad och landskapet en ekonomisk börda. Hur stor den ekonomiska börda respektive lättnad som hade uppstått kan vara är svårt att förutspå. I dagens läge varierar kriterierna för att tillerkännas ersättning myndigheterna emellan, och på många håll är den tämligen olik Finlands lagstiftning. På grund av de skiftande bedömningsgrunder som kan komma av införandet av lagstiftning på området så kan man inte fastställa de ekonomiska konsekvenserna baserat på tidigare statistik från myndigheterna beträffande beslut om ersättning och hur stor denna varit. Exempelvis så villkorar man inte ersättning för juridiskt ombud med att det ska krävas för att personen ”på behörigt sätt kan bevaka sin rätt och fördel vid behandling av målet” på samma sätt i Finland som vid Ålands polismyndighet. Alltså kan man tänka sig att en domstol som bedömer ett sådant ärende hade tillerkänt tjänstemannen ersättning i färre fall än vad Ålands polismyndighet gör idag. Bördan för landskapet respektive lättnaden för myndigheter kommer alltså inte nödvändigtvis vara likvärdig.

Administrativa konsekvenser för landskapets myndigheter

Som tidigare konstaterat så är det myndigheterna som idag bedömer huruvida en tjänsteman som är anställd vid myndigheten har rätt till ersättning för rättegångskostnader. Detta innebär en administrativ börda för myndigheterna i och med det beslutsförfarande som krävs. För Ålands polismyndighet exempelvis består förfarandet av att ärendet behandlas av en tjänsteman som sedan föredrar ärendet för polismästaren som ska fatta beslut i saken. De beslutsförfaranden som vidtas varierar dessutom beroende på vilken myndighet ett ersättningsärende berör. Att fatta beslut beroende på en in-casu bedömning kan ofta vara krävande, eftersom det inte finns klara grunder för när ersättning ska utgå, vilket leder till att man inte har standarder för vilka faktorer som väger tyngre, eller vilka faktorer som ens bör beaktas. Därav kan följande att man ofta måste vikta olika rättsintressen utan en mall för detta, vilket i sig är tidskrävande och svårhanterligt. Ålands polismyndighet tar utgångspunkt i Finlands lagstiftning när polismästaren bedömer ifall ersättning ska utgå, men eftersom man inte är bunden vid Finlands lag så kan ofta andra faktorer spela in, och man behöver inte heller bedöma Finlands kriterier för ersättning på samma sätt som i Finland. Därav kan det ofta röra sig om komplicerade bedömningar. Om landskapet hade stiftat lag på området hade ärendetyper i enlighet med 1 § Finlands lag kunnat förläggas på en myndighet som enklare kunnat utforma praxis för bedömningskriterier utifrån lagstiftningen. De fall som hade motsvarat 1 a och 1 c §§ Finlands lag hade ankommit domstolarna att avgöra, vilket hade lett till ett långt smidigare förfarande för alla parter.

Förutom beslutsförfarandet så förekommer ofta ett omfattande arbete efter att beslut om ersättning fattats ifall beslutet varit gynnande. Rättsprocesserna kan ofta vara långdragna, och endera av parterna överklagar ofta domen, vilket leder till att myndigheten måste bevaka processen under lång tid. Ålands polismyndighet har dessutom antagit ett ersättningsystem som villkoras vid huruvida tjänstemannen har rättsskyddsförsäkring. Systemet innebär att tjänsteman som har rättsskyddsförsäkring förpliktas att ersätta Ålands polismyndighet för ersättning som utgått under processen ur tjänstemannens rättsskyddsförsäkring som hen ansöker om ersättning ur retroaktivt. För att kunna göra detta krävs det att ersättning som utgått för rättegångskostnader har fakturerats till tjänstemannen men utgått ur myndighetsmedel med ett tillhörande fordringsförhållande mellan tjänstemannen och myndigheten, så att försäkringsbolaget erkänner tjänstemannens utgifter. Har inte tjänstemannen rättsskyddsförsäkring så uppstår inget fordringsförhållande mellan tjänstemannen och myndigheten, då tjänstemannen inte förpliktas att ersätta myndigheten. Istället avtalas att myndigheten får regressrätt mot motparten ifall denne döms att stå för tjänstemannens rättegångskostnader. Om landskapet antagit lagstiftning i enlighet med Finland hade inte detta förfarande behövts. Ersättning i fall som motsvarar 1 § Finlands lag hade alltid utgått ur statliga medel. Således hade förfarandet gällande rättsskyddsförsäkring försvunnit. Den mängd avtalsförhållanden som idag behövs hade alltså inte nödgats under lagstiftning i likhet med Finlands. De fall som motsvarar 1 a och 1 c §§ Finlands lag hade bedömts av domstol.

Konsekvenser för landskapstjänstemän

För landskapstjänstemännen som ansöker om ersättning hade ett förfarande i enlighet med Finlands förenklat processen. Befrielse från kostnader som uppställs i 4 § rättshjälpslagen hade automatiskt beviljats för tjänstemän som utsätts för brott i enlighet med 1 c § Finlands lag eller som åtalas för felaktigt maktutövande enligt 1 a § Finland lag. Beträffande juridiskt ombud hade domstolen självant bedömt behovet baserat på förutbestämda lagstadgade kriterier. Bedömningen hade skett i anslutning till rättegångsförfarandet, vilket hade underlättat processen betydligt i jämförelse med dagens tämligen komplicerade civilrättsliga system. Beträffande ersättning i enlighet med 1 § Finlands lag hade även där förfarandet förenklats. Denna retroaktiva ersättningsform finns egentligen inte i dagens läge, eftersom ersättningsförfarandet inte är kodifierat i dagens läge. Som exempel beviljar Ålands polismyndighet alltid befrielse från kostnader i förväg och villkorar aldrig ersätt-

ningen vid att yrkandena förkastas. Denna sorts ersättning hade varit den enda då tjänstemannen hade behövt ansöka om ersättning och i förhand själv stå för dessa kostnader.

En potentiell materiell skillnad kan komma att bli den bedömning som görs vid beviljande av juridiskt biträde i enlighet med 1 a och 1 c §§ Finlands lag. I Finland så beviljas juridiskt ombud endast om det är uppenbart att personen inte utan biträde på behörigt sätt kan bevaka sin rätt och fördel vid behandlingen av målet. Denna bedömning görs inte nödvändigtvis på liknande vis eller med samma bedömningskriterier vid landskapets myndigheter idag. En följd av den förändrade bedömningen som domstolar kan koma att göra ifall lagtinget antar lag i likhet med Finlands är att domstolar bedömer nödvändigheten av juridiskt ombud striktare än vad myndigheterna i landskapet gör idag. En kodifiering av förfarandet hade alltså kunnat leda till att tjänstemän i lägre grad än innan tillerkänns rättegångsbiträde för att tillvarata sin rätt.

Slutsats

Polisföreningen vid Ålands polismyndighet har länge påtalat behovet av en lagstiftning som stärker tjänstemännens rätt till ersättning av rättegångskostnader i vissa fall. Det finns enligt utredningen både behov av lagstiftning och ett starkt rättviseargument som talar för att de åländska polisernas rättsskydd inte ska vara sämre än de finländska polisernas. En lag liknande Finlands lag (FFS 1974/269) om ersättning av statsmedel till statsanställda för kostnader för vissa rättegångar bör stiftas.

Upprättat av högskolepraktikant Fredrik Holmström

Handledare Camilla Hägglund-Palmqvist